

Питання теоретичні

Інна Барчишина

УДК 82.0

ЕНЖАМБЕМАН ЯК ЗАСІБ ЕМФАТИЗАЦІЇ ЕПІТЕТНИХ СТРУКТУР У ПОЕТИЧНИХ ТВОРАХ М. ВОЛОШИНА ТА В. СВДІЗІНСЬКОГО

Стаття містить аналіз фігуральних моделей епітетних структур, організованих за принципом енжамбеману, у поезіях М. Волошина та В. Свідзінського. Розкрито експресивні можливості енжамбеману як засобу посилення емпатичності епітетних структур і поетичного тексту.

Ключові слова: емпатичність, енжамбеман, епітетна структура, М. Волошин, В. Свідзінський.

Inna Barchyshyna. Enjambment as a means of epithet structures' emphasis in poetic works by M. Voloshin and V. Svidzinskiy

The article analyzes the figurative models of epithetic structures based on enjambment principle which could be found in the poetry by M. Voloshin and V. Svidzinsky. The author describes the expressive possibilities of enjambment as a means of epithet structures' and poetic text's emphasis.

Key words: emphasis, enjambment, epithet structure, M. Voloshin, V. Svidzinsky.

У взаємодії різноманітних тропів і фігур інтенсивно реалізуються механізми образотворення та емпатичності. А надто в поетичному мовленні форми виразності невіддільні одна від одної: "Вони переходять одна в одну <...>; один і той самий процес живописання, проходячи різні фази, постає перед нами то як епітет, то як порівняння, то як синекдоха, то як метонімія, то як метафора" [2, 138]. Це також стосується характеру взаємодії між тропами і фігурами: у поетичному мовленні одні й ті самі засоби одночасно сприяють образотворенню (функціонально становлять собою тропи) та посиленню емпатичності (архітектонічно та функціонально становлять собою фігури).

У такому аспекті епітет, "який є системоутворюючим центром тропіки" [11], привертає неабияку увагу. Свого часу О. Потєбня зазначав, що епітет може водночас функціонувати і як троп, і як фігура [13, 126-129]. Сьогодні ж фігуральність епітета – одна з актуальних проблем сучасної епітетології. На необхідності вивчення фігуральних прийомів організації епітетної структури (ЕС) як цілісного двокомпонентного утворення (означення + означувальне) наголошує О. Волковинський: "Сучасне вивчення епітета не може обійтися без пильного розгляду фігуральності епітетних структур. Варто звернути увагу на особливості епітетних структур не лише в аспекті інверсії, але й подвоєння, паралелізму, риторичних фігур (запитань, вигуків, звернень), тмезису, хіазму та ін." [4, 66]. За відомим твердженням О. Веселовського, історія епітета – це історія стилю, тому аналіз окремих фігуральних варіантів ЕС може дати уявлення про характер взаємозв'язків між засобами образотворення та емпатичності в тексті.

Необхідність дослідження фігуральних прийомів організації ЕС зумовлена відсутністю спеціальних наукових розвідок, присвячених означеній проблемі. За всю історію вивчення епітета знаходимо лише поодинокі звернення до проблеми його фігуральних особливостей. До того ж дослідники переважно

розглядали дистрибутивні варіанти розміщення епітета стосовно означуваного слова й безвідносно до контекстуального оточення. Проблема фігуральності ЕС залишається гостроактуальною й потребує ґрунтовного й масштабного дослідження.

Оскільки інтенсифікація різноманітних засобів емфатизації відбулася в добу становлення модерністського письменства й літературно-художній текст цього періоду “характеризується яскравою синтаксичною специфікою порівняно з текстом класичної” літератури ХІХ ст. [12], об’єктом дослідження фігуральних прийомів ЕС обрано поетичні твори М. Волошина та В. Свідзінського. Художнє мовлення цих поетів відображає основні тенденції становлення модернізму, а порівняльно-типологічний аспект аналізу допоможе виявити закономірності в розвитку тих чи тих літературних явищ.

Однією з яскравих і водночас маловивчених фігур, функціональна активація якої припадає на добу модернізму, виступає віршове перенесення – енжамбеман (enjambement). Саме “некласична поезія ХХ століття значно розширила уявлення про можливості enjambement’у” [16], ця фігура в поезії ХХ ст. набуває функції “фермента емфатичної напруги в поетичній системі” [18, 240]. Дослідження сучасних філологів (В. Баєвський [1], А. Степанов [17], М. Кларк [20], З. Дукач [21], Р. Фрідріх [22], С. Хігбі [23], Б. Спагіарі [24], Р. Томсон [25] та ін.) засвідчують особливу роль фігури енжамбеману в поетичному мовленні. Тому й у вітчизняному літературознавстві на часі поява досліджень про роль енжамбеману у віршованому тексті.

Лірика М. Волошина та В. Свідзінського, що формувалася на зламі ХІХ–ХХ ст., стає наочним зразком в аспекті дослідження функціональних можливостей енжамбеману. Предметом дослідження виступають особливості взаємозв’язку енжамбеману та організації ЕС у їх поетичних творах.

Оскільки поява різноманітних модифікацій фігури енжамбеману виводить останню за межі такої, яка визначається лише паузою всередині віршового рядка, у дослідженні енжамбеман визначаємо за характером синтаксичних зв’язків між словами: “Перенесення виникає в тому випадку, коли зв’язки вертикальні виявляються сильнішими за горизонтальні, і він не виникає, якщо вертикальні зв’язки за силою менші або рівні горизонтальним” [9, 191-192]. М. Гаспаров та Т. Скулачова, визначаючи ієрархію ступенів тісноти зв’язків між словами, означальний зв’язок класифікують як найтісніший [6, 182]. Тому до аналізу залучені лише ті випадки віршового перенесення, за яких відбувається розмежування означуваного слова та означальної частини (або окремого епітета), оскільки саме таке розміщення ґрунтується на розірванні тісного означального зв’язку та стає досить відчутним і яскравим поштовхом до емфатизації ЕС і тексту загалом.

З огляду на характер розміщення у фразі складових частин енжамбеману традиційно вирізняють три його типи: реже (rejet – “фраза може заповнювати рядок і завершуватися на початку наступного рядка”); контр-реже (contre-rejet – “фраза може розпочинатися в кінці рядка й заповнювати наступний”); реже-контр-реже (rejet-contre-rejet, double-rejet – “фраза може розпочинатися в кінці рядка і завершуватися на початку наступного” [19, 35-36]. До уваги братимемо й ті випадки віршового перенесення, яким не властива пауза всередині вірша, тож вважаємо доцільним виокремити ще один різновид енжамбеману – коли фраза охоплює повністю два рядки. Для цього різновиду оберемо термін В. Москвіна [10, 6] – слабкий енжамбеман. Опираючись на класифікацію зв’язку між розмежованими енжамбеманом лексичними одиницями, здійснену С. Матяш [8, 7], залежно від характеру дистанціювання

однієї від одної частин ЕС в позиції енжамбеману, виокремлюємо контактний, дистантний і затяжний зв'язки між частинами ЕС.

Наслідки кількісного зіставлення різновидів функціонування ЕС в енжамбемані в поезіях М. Волошина та В. Свідзінського наведено в таблиці:

ЕС в позиції енжамбеману		Кількість ЕС	
Характер зв'язків між частинами ЕС	Тип енжамбеману	М. Волошин	В. Свідзінський
Контактний зв'язок	Слабкий	106 (39 %)	22 (33,8 %)
	Реже	16 (5,9 %)	2 (3,1 %)
	Контр-реже	16 (5,9 %)	17 (26,2 %)
	Реже-контр-реже	16 (5,9 %)	1 (1,5 %)
	Разом	154 (56,6 %)	42 (64,6 %)
Дистантний зв'язок	Слабкий	74 (27,2 %)	10 (15,4 %)
	Реже	9 (3,3 %)	2 (3,1 %)
	Контр-реже	10 (3,7 %)	2 (3,1 %)
	Реже-контр-реже	5 (1,8 %)	3 (4,6 %)
	Разом	98 (35,7 %)	17 (26,2 %)
Затяжний зв'язок	Слабкий	15 (5,5 %)	6 (9,2 %)
	Реже	2 (0,7 %)	—
	Контр-реже	4 (1,5 %)	—
	Реже-контр-реже	—	—
	Разом	21 (7,7 %)	6 (9,2 %)
Усього		273 (100 %)	65 (100 %)

Конкретний тип зв'язку між розділеними перенесенням частинами ЕС передбачає різні особливості розподілу типів енжамбеману. Розгляньмо докладніше кожен різновид ЕС відповідно до характеру зв'язків та з урахуванням типу енжамбеману.

К о н т а к т н и й зв'язок між частинами ЕС, які розділені енжамбеманом, найпродуктивніший у творах як російського (56,6 % ЕС), так й українського (64,6 % ЕС) поетів. “Слова (їхні частини чи сполучення слів), що опинилися “на вістрі” ВП (віршового перенесення – *І. Б.*) – наприкінці першого вірша і на початку наступного, сильно одивнюються, затримують на собі читацьку увагу і – як наслідок – додатково семантизуються й рематизуються” [14, 81]. За такого зв'язку ЕС знаходяться найчастіше в позиції слабого енжамбеману. *Слабкий енжамбеман*, що передбачає відсутність паузи всередині вірша, інтенсифікує основну віршову паузу. ЕС, що потрапляє в позицію перенесення, сильно увиразнюється.

Енжамбеман часто стає маркером емоційного перелому, виразником експресії. Наприклад, розташування ЕС на межі двох віршів посилює ознаку: “Зелений вал отпрянул и *пугово* / Умчался вдаль, весь пурпуром горя” [5, т. 1, 97]. Поглиблення віршової паузи завдяки енжамбеману увиразнює настрій невпевненості, вагання, остраху, що його відчуває ліричний герой у неспокої хвиль. Енжамбемани впродовж усього поетичного твору архітектонічно втілюють мотив мінливості й непередбачуваності того, що відбувається навколо. Перед наступом ночі “зелений вал отпрянул”, “ветр в снастях повис”, настала вечірня тиша, проте хвилі “с тревогою неясной” передчувають, що затишшя нетривке й недовге, бо вже “распускается, как папоротник красный,

зловещая луна”. ЕС “папоротник *красный*” і “зловещая луна” посилюють відчуття неспокою. Розміщення ознаки “*пугливо*” на вістрі енжамбеману стає архітектонічним маркером лейтмотивних настроїв поетичного твору Волошина.

Одивнення ознак через цілу низку енжамбеманів відбувається в поетичному творі Свідзінського “Ой красно ти, яблунько...”: “Розсипались ми по луках / *Цвітучих*, / Розлітались по гаїнах / *Дрімучих*, / ... / Отрусили з неї роси / *Перлові*; / Ми до кожної чарунки / *Воскової* / Доливали вологи / *Медової*...” [15, 16]. Віршове перенесення тут не лише виконує функцію увиразнення ознак, а й створює особливий ритм, який набуває характеру розмовної інтонації.

Енжамбеман в ЕС нерідко виконує функцію просторового розмежування понять чи явищ. “Переносом актуалізуються просторові відношення у плані *вираження*. Межа рядків, особливо акцентована конфліктом ритму та синтаксису, стає відправною точкою. Те, що передує цій межі, знаходиться в “цьому” рядку, сприймається як “тут”. А те, що після межі, сприймається як відсунене, вилучене, можливо, насильно, адже синтаксично фраза, що знаходиться у двох рядках, становить собою навмисно розірвану єдність” [3, 49]. Таке відмежування якості від поняття, що виконує функцію позначення просторового зсуву, динаміки руху, спостерігаємо у віршах Волошина “Этих волн гранитная гряда / *Взмыва* вверх?” [5, т. 1, 223], “Головокружение / *Глубины*” [5, т. 1, 7]. Перенесення означальних частин ЕС архітектонічно підкреслює зміну руху, у першому випадку – догори, у другому – донизу. У віршах “Отвечствует такая же ступень / *Самоотказа*” [5, т. 1, 15] енжамбеман одночасно увиразнює семантику означуваного слова “ступень” та означальної частини “Самоотказа”. Такий фігуральний прийом адекватний мотиву духовного поступу – самозречення. Просторові відношення, виражені ЕС в енжамбемані, спостерігаємо й у віршах Свідзінського: “Чорний велет чимраз *вище й вище* / Витягає тулуб з-під землі” [15, 141]. Ознака дії актуалізується епітетами-дублетами, що відображають збільшення її інтенсивності, та розташуванням у позиції віршового перенесення. Інтонаційний злам увиразнює динаміку образу – день згасає й навколишній пейзаж набирає вечірніх відтінків.

Особливої експресії енжамбеман додає тоді, коли виокремлює в одному вірші два антонімічних епітети: “Но не чужую, а *свою* / Судьбу искал я в снах бездомных” [5, т. 1, 137]. Відокремлення епітетів від означувального поняття вказує на вагомість ознаки, яка має першочергове значення для вираження лейтмотиву. Архітектонічне об’єднання антонімічних означальних в одному вірші наближує їх і викриває імпліцитні зв’язки між цими ознаками в поетичному творі М. Волошина. Рядки про пошуки ліричним героєм “*не чужої, а своєї*” долі не варто прочитувати буквально. Ліричний герой М. Волошина прагне віднайти того, хто буде “своїм”, хоч й іншим. Між поняттями “чужий” та “свій” у цьому поетичному творі виникають подвійні відношення: ознака “*чужий*” у значенні “не близький за духом” протилежна ознаці “*свій*”. А у значенні “інший” вона втрачає з ознакою “*свій*” антиномічні відношення, адже “інший” може бути і близьким внутрішньо, а отже – “своїм”.

В окремих випадках енжамбеман, що розділяє контактні частини ЕС, зумовлює між ними відношення контекстуальної антонімії. У віршах Волошина “Построить *честное* / Правительство стране” [5, т. 2, 54] така фігуральна організація ЕС акцентує іронію та певний скептицизм. Розділення епітета й поняття віршовим перенесенням не випадкове – поет ставить під сумнів реальну можливість поєднання якості та поняття.

Розташування ЕС в позиції енжамбеману сприяє увиразненню додаткових смислових відтінків тексту та виявленню мотивних домінант. Скажімо, у віршах Волошина “Отпадших ангелов и *человечий* / Мир, отданный в управу

Сатане” [5, т. 2, 72] перенесення означуваного поняття “мир” і відділення його від епітета “человечий” стає досить показовим у розкритті мотиву втрати людиною власної сутності, свого істинного обличчя, перетворення світу людського на сатанинський. Увиразненню образу сприяє фігуральність ЕС у рядках Свідзінського “Безпричасні і холодні / Риси світлого лица” [15, 26]. Відмежування епітетів від означуваного слова енжамбеманом інтенсифікує семантику ознак, увиразнює “чужість” і холодність місяця.

Енжамбеман архітектонічно сприяє збагаченню семантики епітета. У віршах Волошина “Там дороги в *тесных* / Щелях пролегают” [5, т. 1, 17] означувальне поняття не вміщається поряд із означальним і переноситься в наступний вірш. Епітет указує на ознаку “тисняви”, “обмеженості”, саме тому вірш, у якому міститься означальна частина, “скидає” означуване слово. “Безкінечність” якості, але вже не просторову, а часову, увиразнює енжамбеман у рядках Свідзінського “Пливе, і пливе, і пливе / Безупинно” [15, 76]. Означувальне поняття тут архітектонічно не замикає ланцюг епітетів і створює відчуття необмеженості в часі.

Енжамбеман часто сприяє звуковій емпатизації ЕС. Особливою виразністю відзначаються такі ЕС, у яких означуване й означальне слова, що розташовані в різних віршах, римуються: “В полдень я подслушал сНЫ / ТишиНЫ” [5, т. 2, 403], “Промайне і зникне десь обличчя / ТаємНИЧЕ” [15, 69]. Виразні й ті ЕС, у яких лише одна з частин потрапляє в позицію рими: “МАСКИ / Из листьеев наденете в пляСКЕ” [5, т. 1, 205]. У віршах Свідзінського “Струнко і строго / Чекають сонця” [15, 52] спостерігаємо виокремлення енжамбеманом двох епітетів, фонічне об’єднання яких між собою на кшталт штабрайма ще більше привертає увагу читача до якісних позначень. Звукове оформлення ЕС “СТрунко і СТРоого чекають” сприяє створенню яскравого образу через наближення різних за семантикою ознак. Характерно, що ЕС побудована за принципом еналагі, що легко простежується з короткого уривку поезії В. Свідзінського: “Сосонки темні, / Як ті чернички, / СТрунко і СТРоого / Чекають сонця” [15, 52]. Перенесення якостей здійснюється двічі – ознака “струнко” перенесена з поняття “сосонки”, а епітет “строго”, вірогідно, мав би означувати поняття “чернички”. Через еналагу порівняння сосонок з черничками здійснюється не за зовнішньою схожістю, а за внутрішніми властивостями, про що свідчить перенесення ознак на поняття “чекають”. Через енжамбеман, що відокремлює епітети від означуваного слова паузою, здійснюється інтенсифікація ознак, їхнє наближення шляхом актуалізації внутрішніх форм епітетів та створення єдиної якості.

Додаткову експресію вносять в організацію ЕС такі типи енжамбеману, за яких виникає пауза всередині вірша, тобто Р, КР і РКР. За таких типів енжамбеману ЕС отримує додаткове інтонаційне увиразнення. Позиція КР особливо продуктивна для ЕС із препозиційним розташуванням епітета, оскільки за таких умов епітет з обох боків відокремлюється паузами й опиняється у своєрідному “інтонаційному колі”. У рядках М. Волошина “Да, он умер... Полны изумленья / Мы стоим пред могилой немой” [5, т. 2, 292] фігуральність ЕС передає відчуття подиву ліричного героя. Паузи інтенсифікують ознаку та посилюють схвильованість мовлення. Іншу функцію виконує КР у вірші В. Свідзінського “Стану, погляну – так смутно / Стелеться чорна зябля” [15, 86]. Тут паузи відтворюють розміреність ритму, підкреслюють настрій осіннього смутку й печальної задуми, що охоплює ліричного героя. Додатковим засобом емпатизації ЕС стає звукова анафора, що скріплює означальне й означуване слова: “Смутно Стелеться”.

На відміну від КР, тип Р стає особливо продуктивним засобом увиразнення для ЕС з інверсійним розташуванням епітета. У рядках М. Волошина

“Ремесла, земледелие, машины / *Оставлены*. Народы, племена” [5, т. 1, 256] основна віршова пауза підкреслює семантику епітета “*оставлены*”, а пауза всередині другого вірша, викликана Р, навіює настрої розгубленості від появи неочікуваної, “неприродної” ознаки. Інколи пауза, викликана Р, може акцентувати неочікуваність означуваного поняття, як-от у віршах В. Свідзінського “І на ніжному обличчі *темний* / Знак остався – мов листок зів’ялий” [15, 282]. Інтонаційне виокремлення означувального поняття віршовим перенесенням та паузою всередині вірша привертає до нього увагу реципієнта й акцентує невідповідність поняття ситуації, як і неприродність дій чоловіка ліричної героїні, який підняв руку на жінку й поставив на “ніжному обличчі” цей “темний знак”.

ЕС, що потрапляє в РКР, зазнає подвійного інтонаційного увиразнення – через паузу, що передує ЕС, і через паузу, розташовану після ЕС. Енжамбеман у рядках М. Волошина “Что Иуда – Твой самый *старший* и *верный* / Ученик, что он на себя принял” [5, т. 1, 360] паузи допомагають осмислити несподіваність ознак. Образ Іуди у творі М. Волошина постає в новому, несподіваному ракурсі. Епітети як носії якостей виступають його основними зображально-виражальними компонентами. І саме завдяки позиції в РКР ознаки увиразнюються інтонаційно й виконують функцію лейтмотивних маркерів. Яскравий зразок віршового перенесення типу РКР на межі строф спостерігаємо у віршах В. Свідзінського “Хочеш, зайдём?” *Якось пієсвідомо* // Дав я згоду. Ми пройшли у браму” [15, 252]. Фігуральність ЕС увиразнює порушення раціонально-логічних зв’язків у свідомості ліричного героя.

Д и с т а н т н и й зв’язок між частинами ЕС в енжамбемані посідає друге місце за кількісними показниками в ліриці обох поетів. Дистантний зв’язок інтонаційно менш різкий, ніж контактний, оскільки наявність додаткових слів між розділеними частинами сприяє виникненню горизонтальних зв’язків, які дещо зменшують “напругу” вертикальних зв’язків. До випадків із дистантним зв’язком зараховуємо й такі, коли між означуваним словом та епітетом розміщується ще один епітет (як частина епітетного ланцюжка). За дистантного зв’язку домінуючим залишається *слабкий тип* енжамбеману.

Дистантний зв’язок між частинами ЕС в енжамбемані часто стає виразником семантики розмежування, розділення, а то й несумісності понять чи явищ. Так, у віршах М. Волошина “Но паровой котел счел *непристойной* / *Божественную* наготу” [5, т. 2, 29] енжамбеман розмежовує ознаки, які контекстуально виявляються несумісними. У рядках В. Свідзінського “Ні *журних*, ані *світлих* / Не здумаю пісень” [15, 253] віршове перенесення виокремлює в одному вірші дві контекстуально антонімічні ознаки й наближує їх функціонально.

Дистанціювання означуваного та означального слів через енжамбеман з дистантним зв’язком нерідко стає засобом одивнення ЕС. Дистантність частин ЕС у віршах М. Волошина “И армии, смешав ряды, в *восторге* / С врагами целовались, а потом” [5, т. 2, 42] увиразнює несподіваність поєднання ознаки та поняття. У рядках В. Свідзінського “У кав’ярні *молочний* / Розпустився вогонь” [15, 346] дистанціювання ознаки акцентує її неочікуваність і сприяє утворенню яскравого й незвичного образу.

Завдяки дистантному зв’язку між частинами ЕС у віршовому перенесенні можуть виникати звукові відношення. У віршах М. Волошина “*Алы* / Их *губы*, и взгляды уст*Алы*” [5, т. 1, 205] через енжамбеман епітет “*алы*” потрапляє в позицію рими і значно увиразнюється. Повтор звукосполюки “*алы*” в наступному вірші свідчить про імпліцитне втілення у творі колірної домінуючої, тобто “алого” кольору, властивого осіннім барвам. У вірші В. Свідзінського “Який *чудОВНИЙ*, *світла ПОВНИЙ* / На серці *спомин* тріпотить” [15, 123] енжамбеман

відокремлює епітети, що об'єднані внутрішньою римою. Звукові відповідності зближують ознаки семантично, актуалізуючи їхні внутрішні форми. Дистантне розміщення означуваного поняття засвідчує емоційність, схвильованість мовлення ліричного героя.

“Класичні” типи енжамбемену за дистантного зв'язку виконують стосовно ЕС ті ж функції, що й за контактного зв'язку, хоча й вирізняються більшою експресією через дистанціювання частин ЕС. Співвідношення “класичних” типів енжамбемену за дистантного зв'язку між частинами ЕС у поетичних творах М. Волошина відповідає загальній тенденції (І. Романова, опираючись на результати статистичного дослідження текстів зарубіжних (зокрема російських) авторів, доходить висновку про характер частотності форм віршового переносу: зазвичай “найбільше КР, менше Р, ще менше РКР” [14, 82]). У поетичних творах В. Свідзінського серед “класичних” типів енжамбемену домінує РКР, що зумовлено підвищеною емоційністю лірики поета, котра відображає напружені внутрішні переживання ліричного героя.

З а т я ж н и й зв'язок між частинами ЕС в енжамбемені створює відчуття напруженого очікування; об'єднання ЕС у цілісність здійснюється за принципом повернення. За такого типу зв'язку ЕС у творах В. Свідзінського перебувають винятково у *слабкому* енжамбемені. Слабкий енжамбемен переважає й при організації ЕС із зтяжним зв'язком у творах М. Волошина. Незначну частину займає тип КР (1,5 %) та Р (0,7 %). Зтяжний зв'язок у віршах М. Волошина “*Вечно что-то / Мысли сонной / Говорит*” [5, т. 1, 13] стає засобом створення звукообразу, а саме – ритмічного відтворення звуку коліс потяга. У віршах “*Послушливым и своенравным / В зрачках веселым огоньком*” [5, т. 1, 185] енжамбемен виокремлює в одному вірші дві антиномічні ознаки, а дистанціювання епітетів від означуваного слова зближує їх між собою. Така фігуральність ЕС архітектонічно підкреслює неоднорідність образу ліричної героїні, характер якої складений із мозаїки різноманітних рис. Увиразнення ознаки через енжамбемен та зтяжний зв'язок між частинами ЕС здійснюється в рядках В. Свідзінського “*Легко / До гілки руку простягти*” [15, 302], “*Чому ж так трудно / Себе при людях зберегти?*” [15, 302]. Завдяки енжамбемену епітети потрапляють у сильну позицію, тобто в кінець вірша, що сприяє інтенсифікації ознак. До того ж таке розміщення архітектонічно співвідносить епітети “*легко*” – “*трудно*”, акцентуючи мотив зіставлення тих законів, що діють у природі, і тих, які доцільні в суспільстві. Завдяки енжамбемену типу КР у сильній позиції опиняється епітет “*трудно*”. Не випадково епітет замикає вірш. Ознака, яку він передає, домінантна для вираження лейтмотиву.

Отже, фігуральність ЕС, що потрапляють у позицію віршового перенесення, відіграє велику роль в емпатизації поетичних творів як М. Волошина, так і В. Свідзінського. Енжамбемен сприяє одивненню ЕС, стає маркером емоційного перелому, виразником експресії, архітектонічним утіленням лейтмотивних настроїв поетичного твору. Розміщення частин ЕС у різних віршах часто виконує функцію розмежування понять чи явищ, актуалізує відношення контекстуальної антонімії між ознакою та поняттям чи між кількома ознаками. Дистанціювання частин ЕС увиразнює динаміку образу, сприяє виявленню додаткових смислових відтінків тексту та мотивних домінант. Інтонаційне оформлення ЕС за віршованого перенесення створює особливий ритмічний малюнок тексту, увиразнює мовлення ліричних героїв, їхній емоційний стан. Енжамбемен часто сприяє звуковій емпатизації ЕС, що слугує виникненню звукообразів.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бабевский В.* Синтаксический перенос (enjambement) в “Фаусте” Гете и в переводе Пастернака // *Известия Акад. наук. Сер. лит. и яз.* – М., 2004. – Т. 6, № 63. – С. 32-37.
2. *Белый А.* Символизм как миропонимание. – М.: Республика, 1994. – 525 с. – (Мыслители XX в.).
3. *Виснап Е.* Экземплификация посредством фигуры переноса в поэзии Тимура Кибирова // *Вестник Новгородского государственного университета.* – 2008. – № 47. – С. 49-50.
4. *Волковинский О.* Поэтика эпитета: Монографія. – Кам’янець-Подільський: ФОП Сисин О. В., 2011. – 350 с.
5. *Волошин М.* Собрание сочинений: В 10 т. / Сост. и подгот. текста В. Купченко, А. Лаврова; коммент. В. Купченко. – М.: Эллис Лак, 2000 – 2010.
6. *Гаспаров М., Скулачева Т.* Статьи о лингвистике стиха. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 2004. – 288 с. – (Studia poetica).
7. *Матяш С.* “Визитные” переносы (enjambements) в поэмах Пушкина // *Вестник ОГУ.* – 1999. – № 2. – С. 4-7.
8. *Матяш С.* Переносы (enjambements) в лирике А. С. Пушкина и М. Ю. Лермонтова // *Вестник ОГУ.* – 2006. – № 11, ноябрь. – С. 59-63.
9. *Матяш С.* Стихотворный перенос: к проблеме взаимодействия ритма и синтаксиса // *Русский стих: Метрика, ритмика, рифма, строфика.* – М., 1998. – С. 189-202.
10. *Москвин В.* Стиховой перенос (enjambement): типы и функции // *Филологические науки.* – 2009. – № 4. – С. 3-16.
11. *Онопрієнко Т.* Епітет у системі тропів сучасної англійської мови (Семантика. Структура. Прагматика): Автореф... канд. філол. наук: Харків, 2002. – 19 с. – [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2002/02otmssp.zip>
12. *Покровская Е.* Особенности синтаксиса русского языка в модернистском тексте (на материале эссе М. И. Цветаевой “Наталья Гончарова”) // *Русский язык.* – 2001. – № 7. – [Электронный ресурс] Режим доступу: <http://www.relga.sfedu.ru/n61/rus61.htm>
13. *Потебня О.* Синекдоха и эпитет // *Потебня О.* Эстетика и поэтика слова. – К.: Мистецтво, 1985. – С. 126-129. – (Пам’ятки естетичної думки).
14. *Романова И.* О некоторых особенностях поэтического синтаксиса И. Бродского // *Вестник ОГУ.* – 2006. – № 11, ноябрь. – С. 81-87.
15. *Свідзінський В.* Твори: У 2 т. / Вид. підготувала Е. Соловей. – К.: Критика, 2004. – Т. 1. Поэтичні твори. – 584 с.
16. *Степанов А.* О семантике переноса: замечания к проблеме // *Архетипические структуры художественного сознания.* – Екатеринбург, 2002. – Вып. 3. – [Электронный ресурс] Режим доступу: <http://poetica1.narod.ru/sbornik/stepanov.htm>
17. *Степанов А.* Семантика стихотворной формы: Фигурная графика, строфика, enjambement: Автореферат дис. ... канд. филол. наук. – Твер. гос. ун-т. – Тверь, 2004. – 22 с.
18. *Федотов О.* Основы русского стихосложения: Метрика и ритмика. – М.: Флинта, 1997. – 336 с.
19. *Шенгели Г.* Техника стиха. – М.: Гослитиздат, 1960. – 312 с.
20. *Clark M.* Enjambment and binding in Homeric hexameter // *Phoenix.* – Toronto, 1994. – Vol. 48, N 2. – P. 95-114.
21. *Dukat Z.* Enjambement as a Criterion for Orality in Homeric and South Slavic Epic Poetry // *Oral Tradition.* – 1990. – № 6/23. – P. 303-315.
22. *Friedrich R.* Homeric enjambement and orality // *Hermes.* – Wiesbaden; Stuttgart, 2000. – Bd. 128, H 1. – P. 1-19.
23. *Higbie C.* Measure and music: Enjambement and sentence structure in the “Iliad”. – Oxford, 1990. – VI, 231 p.
24. *Spaggiari B. L’”enjambement” di Bernardo Tasso* // *Studi di Filologia Italiana.* – Firenze, 1995. – Vol. 52. – P. 111-139.
25. *Thomson R. D. B.* Towards a Theory of Enjambement: With Special Reference to the Lyric Poetry of Marina Cvetaeva // *Russ. Lit.* – 1990. – Vol. 27. – P. 503-532.

Отримано 4 липня 2012 р.

м. Кам’янець-Подільський

